

Перспектива дослідження. Наступним етапом нашого дослідження буде діагностика ставлення до навчання учнів з інтелектуальними порушеннями та розробка педагогічних умов формування позитивного ставлення до навчання у цієї категорії дітей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Докучина Т.О. Мотивація навчання як запорука стимулювання учнів до досягнення успіху. *Педагогічна освіта : теорія і практика* : зб. наук. праць. Кам'янець-Подільський : ПП Зволейко Д. Г., 2011. Вип. 8. С. 32-37.
2. Миронова С. П. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка: підручник. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2015. 312 с.
3. Фіцула М.М. Педагогіка : навчальний посібник. Київ : Академія, 2002. 528 с.

Ірина РИЛУШКО

вчитель-дефектолог

Запорізька спеціальна загальноосвітня

школа-інтернат «Джерело»

Запорізької обласної ради

РОЗВИТОК УМІНЬ СОЦІАЛЬНО-ПОБУТОВОГО ОРІЄНТУВАННЯ УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Публікація зосереджена на питанні розвитку умінь соціально-побутового орієнтування учнів з порушеннями інтелектуального розвитку. Підкреслено, що соціалізація учня з порушеннями інтелектуального розвитку пов'язана з можливістю застосовувати засвоєні навички трудової діяльності. Виокремлено основні напрямки соціальної поведінки учнів з порушеннями інтелектуального розвитку: самообслуговування, комунікація, соціальна взаємодія, трудова діяльність. Зазначено, що для старшого шкільного та юнацького віку важливими є навички самостійно організувати свій побут, що сприяє їх ефективній соціалізації.

Ключові слова: соціально-побутове орієнтування, соціалізація, корекційна робота, спеціальний заклад освіти, діти з порушеннями інтелектуального розвитку, розвиток умінь.

Iryna Rylushko. Social and household skills development of students with intellectual development disability

The publication is focused on the issue of the development of social and household skills of students with intellectual disabilities. It is emphasized that the socialization of a teenager with intellectual development disabilities is related to the possibility of applying the acquired skills of labor activity. The main directions of social behavior of students with intellectual disabilities are highlighted: self-care, communication, social interaction,

labor activity. It is noted that for high school and youth age, the skills to independently organize their life are important, which contributes to their effective socialization.

Keywords: social and household skills, socialization, correctional work, special educational institution, children with intellectual disabilities, development of skills.

Постановка проблеми. Нині зростає інтерес до питань соціальної реабілітації та інтеграції у суспільство дітей та підлітків з порушеннями інтелектуального розвитку. Позитивна соціалізація забезпечує успішну інтеграцію індивіда у суспільство, активне пристосування його до умов соціального середовища. Рівень соціальної адаптації залежить від цілей, специфіки довкілля, від індивідуальних можливостей індивіда. Оптимальний результат передбачає сформованість самосвідомості та самоконтролю, оволодіння рольовою поведінкою, вмінням встановлювати адекватні зв'язки з оточуючими, набувати навичок самообслуговування. Досягнення таких результатів передбачає організовану та планомірну роботу у закладі спеціальної освіти щодо розвитку умінь соціально-побутового орієнтування учнів з порушеннями інтелектуального розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У низці досліджень вітчизняних науковців висвітлено окремі питання корекційно-розвивальної роботи з учнями з порушеннями інтелектуального розвитку: К. Тороп, В. Бондар, Т. Симоненко, Г. Лабайчук, М. Дмитрієва, О. Полторацький, В. Середня, К. Рейда, С. Кривошея, С. Чистоколяна та ін.

Різні аспекти методики проведення занять з соціально-побутового орієнтування стали предметом досліджень В. Шинкаренко, Н. Гіренко, Т. Стариченко, Л. Дробот, С. Коноплястої, С. Миронової, О. Мамічевої, Г. Мерсіянової, Н. Павлової, О. Хохліної, та ін.

Означені дослідження окреслюють низку питань, пов'язаних з соціалізацією та розвитком дітей з порушеннями інтелектуального розвитку.

Формулювання цілей статті. Мета статті – розглянути окремі питання розвитку умінь соціально-побутового орієнтування учнів з порушеннями інтелектуального розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Засвоєння дитиною прийнятих у суспільстві соціальних і правил відбувається через соціалізацію. Соціалізація – процес і результат засвоєння та активного відтворення індивідом соціального досвіду, насамперед – системи

соціальних ролей. Реалізується у спілкуванні та діяльності – у сім'ї, дошкільних установах, школі, у трудових колективах та ін. Відбувається як в умовах стихійного впливу різних обставин життя у суспільстві, так і в умовах виховання. У результаті соціалізації відбувається формування таких індивідуальних утворень як особистість та самосвідомість. У рамках соціалізації відбувається засвоєння соціальних норм, умінь, стереотипів, установок, прийнятих у суспільстві форм поведінки та спілкування, варіантів життєвого стилю [3].

Соціалізація дітей та підлітків з порушеннями інтелектуального розвитку утруднена через особливості їх розвитку. На відміну від однолітків, що нормально розвиваються, соціальний розвиток яких відбувається значною мірою мимовільно і спонтанно, такі діти не в змозі самостійно виділити і освоїти зразки вирішення соціальних і побутових завдань. У контексті формування особистості дитини з порушеннями інтелектуального розвитку соціалізація можлива лише за умови цілеспрямованого навчання та виховання, які забезпечують її підготовку до самостійного життя та інтеграцію у суспільство.

Діти, з порушеннями інтелектуального розвитку, навчаючись за програмою закладу спеціальної освіти, крім відомостей, одержуваних на заняттях із соціально-побутового орієнтування (СПО), набувають знання та засвоюють досвід соціально-побутового характеру в сім'ї, у найближчому соціумі. Дефіцит соціального досвіду, недостатня підготовленість їх у цьому відношенні істотно впливає на характер адаптації в нових умовах суспільного життя. Це проявляється в невмінні встановлювати особисті та ділові контакти з однолітками та персоналом, у негативному відношенні до участі у трудових процесах, у невпевненості та незнанні, як поводитись у тій чи іншій життєвій ситуації. Очевидною є необхідність організації додаткової роботи з соціально-побутової підготовки вихованців у закладах спеціальної освіти [2].

Згідно навчальних планів, основні навички соціальної (адаптивної) поведінки учнів з порушеннями інтелектуального розвитку конкретизувати за такими напрямками:

1. Самообслуговування – вміння правильно їсти, одягнутися (роздягнутися), дотримання правил особистої гігієни, охайність; орієнтування в будинку, у найближчих околицях, застосування знань у домашніх умовах.

2. Комунікація та пізнавальний розвиток – розуміння та вираження інформації у вигляді вербально-невербального спілкування – розуміння «я», знання імені та співвідношення його значення з індивідом; орієнтування у схемі тіла; співвідношення своїх інтересів та дій, вирішення проблеми за планом; пошук та знаходження допомоги; вирішення проблеми, що виникає у знайомій та новій ситуаціях.

3. Соціальна взаємодія з оточуючими – вміння розпочинати розмову і закінчувати її, приймати допомогу, надавати допомогу оточуючим, вміти обходитися без сторонньої допомоги; відстоювати свою власність цивілізованим способом, використовувати способи самовираження (помічати, розуміти, вислуховувати тощо); адекватно реагувати на зауваження у контексті ситуації; відчувати настрій співрозмовника, здійснювати позитивний та негативний зворотний зв'язок; регулювати свою поведінку, виділяти однолітків та спілкуватися з ними; регулювати міру та тип взаємовідносин з оточуючими; розвивати в собі почуття дружби та любові; справлятися з вимогами оточуючих; вміти володіти собою; дотримуватися законів, демонструвати адекватну соціальну та сексуальну поведінку.

4. Трудова діяльність – господарсько-побутова праця [4].

Всі перелічені навички та вміння носять умовно виділений характер, тому що в реальному житті вони тісно переплітаються, створюючи систему моделей поведінки дитини в різних ситуаціях.

Соціалізація підлітка з порушеннями інтелектуального розвитку пов'язана з можливістю застосовувати засвоєні навички трудової діяльності, послідовно виконувати та завершувати роботу, готувати робоче місце, спілкуватися та взаємодіяти з оточуючими (однолітками та педагогом), оцінювати результати своєї та чужої праці.

Для старшого шкільного та юнацького віку (14-18 років) важливими є навички трудової діяльності, вміння самостійно організувати свій побут, приготування їжі, також дуже велику роль відіграють навички соціальної взаємодії, оскільки саме в цьому віці необхідно навчитися регулювати свою поведінку, розвивати почуття дружби та кохання; вміти робити вибір та ін. [1].

Діагностика рівня сформованості соціально-побутових навичок вихованців здійснюється на початковому та підсумковому етапах роботи за програмою, і включає роботу з тестами, бесіду, опитування,

роботу з наочністю, практичні завдання. Результати обстеження вносяться до журналу діагностики педагога та індивідуальної програми реабілітації вихованця, після чого можна судити про ефективність роботи за програмою [3].

Успіх інтеграції значною мірою залежить від соціально-побутової діяльності учня, його здатності самостійно організувати свій побут, тому підготувати кожну дитину з обмеженими можливостями здоров'я до самостійного, незалежного від допомоги оточуючих життя – головне завдання корекційного виховання. Адже, весь процес навчання та виховання дитини з обмеженими можливостями здоров'я спрямований на те, щоб забезпечити її ефективну соціальну адаптацію.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Таким чином, соціально-побутове орієнтування учнів з порушеннями інтелектуального розвитку має значні можливості корекційно-розвивального впливу на особистість учня та сприяє його соціалізації. Під час спільної соціально-побутової діяльності з дітьми з порушеннями інтелектуального розвитку, природньо відбувається розвиток соціальних навичок та комунікації. У процесі проведення занять із соціально-побутового орієнтування доцільно використовувати різноманітні педагогічні методи та дидактичні прийоми, які практично довели свою дієвість та ефективність. При цьому, важливо не лише використання різноманітних методів, але і їх доцільне поєднання для формування навичок самообслуговування та комунікативних умінь.

Серед перспектив подальших досліджень вбачаємо питання використання інтерактивних методів навчання у процесу проведення занять з СПО з учнями з порушеннями інтелектуального розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гіренко Н. А. Соціально-побутове орієнтування в допоміжній школі: *метод. посіб. для студентів дефектологічного фак-ту за спец. 6.010100 «Дефектологія»*. Слов'янськ, 2011. 130 с.
2. Дробот Л. С. Формування санітарно-гігієнічної культури в розумово відсталих учнів у процесі навчання соціально-побутового орієнтування : автореф. дис.. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.03. Київ, 2006. 19 с.
3. Синьов В. М. Психологія розумово відсталої дитини : підручник. К.: Знання, 2008. 360 с.
4. Соціально-побутове орієнтування: програми для 5-10 класів спеціальних загальноосвітніх навч. закладів для розумово відсталих дітей. Укл. Н.А. Гіренко, Г.М. Мерсіянова ; МОН України. К., 2009. 39 с.